

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA SOG'LOM PSIXOLOGIK MUHITNI RIVOJLANTIRISH HAMDA O'QUVCHILARGA SIFATLI TA'LIM BERISHNING SAMARALI USULLARI

Jurayeva Ziyoda Sobitovna

Namangan viloyati Pop tumani 39-maktab psixologi

Annotatsiya: Bugungi kunda umumta'lim maktablaridagi ijtimoiy-psixologik muammolardan eng asosiysi voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarlikning oldini olish masalasidir.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-psixologik muammolar, giperaktivlik, agressiv, chapaqaylik, korreksiya, psixika, noverbal, obrazli, mantiqiy fikrlar

KIRISH

Umumta'lim maktablarining vazifasi har bir bolaga to'g'ri yo'lni tanlashga yordam berishdan iborat. Maktab oiladan keyingi eng muhim ijtimoiy muhit hisoblanib, u ijobiy, ijtimoiy xulq qoidalarini o'quvchilar ongiga singdirishi, bolaning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga imkoniyat tug'dirishi kerak. Bu vazifalar tarbiyasida muammosi bor bolalarning ta'lim va tarbiya olishi jarayonida muhim ahamiyatga ega, chunki bu bolalar o'z ijtimoiy vazifalarini bajarmaydigan oilalarda yashaydilar. Bugungi kunda umumta'lim maktablaridagi ijtimoiy-psixologik muammolardan eng asosiysi voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarlikning oldini olish masalasidir. Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarlikning oldini olishda quyidagilarga e'tibor qaratishimiz lozim:

- voyaga yetmaganlarning nazoratsizligi, qarovsizligiga, ular tomonidan huquqbuzarliklar yoki boshqa g'ayriijtimoiy hatti-harakatlar sodir etilishga imkon beradigan sabablarni aniqlash, yakka tartibdagi profilaktika ishlari;
- ijtimoiy jihatdan havfli ahvolda bo'lgan voyaga yetmaganlar va oilalarni o'z vaqtida aniqlash, shuningdek ularni ijtimoiy-pedagogik rehabilitatsiya qilish hamda voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklar yoki boshqa g'ayriijtimoiy hatti-harakatlar sodir etishining oldini olish; Bu vazifalarni amalga oshirishda maktab ma'muriyati, maktab

o`qituvchilari, o`quvchilar, ota-onalar, turli jamoatchilik tashkiloti vakillari, jumladan mahalla qo`mitalari, huquq targ`ibot tashkilotlari ishtirok etadi. O`quvchilarning bo`sh vaqtini tashkillashtirishda ularni keng ko`lamda sport bilan shug`ullanish, badiiy ijodiyot, to`garaklarga jalb etish – bolaning ijodiy tashabbuskorligini rivojlantirish, kitob o`qishga o`rgatish tarbiyaviy faoliyatning muhim yo`nalishlaridan biridir.

Huquqiy tarbiya berish. Voyaga yetmaganlar va ota-onalarning huquqiy masalalarga alohida e`tibor qaratishi bolalarda o`z hatti-harakati uchun mas`ullikni kuchaytiradi. Amaliyotdan kelib chiqib, shuni alohida ta`kidlash joizki, uzoq vaqt davomida surunkali dars qoldiruvchi va keyinchalik o`qishdan orqada qolib ketishga moyilligi bor oila farzandlari quyidagi shartli guruhlariga taalluqlidir.

1. Nochor va kam ta`minlangan oila farzandlari. Bunday oilalarda ota-onalar aniq ishjoyiga ega emas, qunlik ish haqi hisobiga ishlaydilar. O`tmishda sudlanib chiqqan, ichkilikka berilganlar. Bunday oilalar farzandlarining o`qishi va tarbiyasi borasidagi qiyinchiliklar ota-onalarning maktab bilan muloqotga layoqatsizligi va hohishi yo`qligi sababli kuchayib boradi.

2. To`liq bo`lmagan oila farzandlari. Bunday oilalarda oilaning hayot tarzini bir maromda saqlash, shuningdek, farzand tarbiyasi vazifalari birgina inson (ko`proq ona) zimmasiga tushadi. Farzandining vaqtini qanday o`tkazilishini nazorat qilish, o`qish jarayonida ko`maklashishi kerak. Ota-onaning layoqati ko`p hollarda cheklangan bo`ladi, sababi vaqtning yetishmasligi, shaxsiy hayotdagi omadsizlik, oiladagi og`ir ruhiy holatni barqaror emasligi farzandlarga o`z ta`sirini o`tkazadi.

3. Qarindoshlar qaramog`ida bo`lgan bolalar. Ota-onalar u yoki bu sabalarga ko`ra (ko`p bolali oila, ota-onalari safarda bo`lganda) farzandi tarbiyasini yaqin qarindoshlar zimmasiga yuklaydilar.

4. Ota-onalari ishlash maqsadida chet elga ketgan oila farzandlari. Bunday holatlarda bolalar ota-ona talabiga ko`ra kattalar o`rnida qolib, uyni qo`riqlaydilar, uy ro`zg`or ishlarini yuritadilar va uka-singillariga qarab turadilar.

5. Notinch oila farzandlari Bunday oilalarda doimiy ravishda janjallar bo'lishi natijasida bola uydan bezib ko'chaga chiqib ketishi, dadasining ichkilik ichib janjal qilishidan, onasini taxqirlashidan bezib turli noxush holatlarni sodir etishi kuzatilgan.

Ta'lim va tarbiya jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan eng dolzarb omillardan biri – bu o'quvchilarni o'ziga tortuvchi va ularga kuchli ta'sir etuvchi turli “jalb etuvchi” joylar – internet-kafe va kompyuter o'yinlari zallari. Bu maskanlar nafaqat kechqurun, balki kunduzi ham ishlaydi.

Dars vaqtida kompyuter o'yini zallarigan borish dars qoldirishga olib kelishi mumkin, bunday bolalarni e'tiborga olish kerak.

Ushbu tavsiyalarga rioya qilinganda, qanday natijalarga erishish mumkin?

1. Sababsiz dars qoldiruvchi o'quvchilar sonining kamayishi.
2. Ta'lim muassasalarining huquqbuzarlikni oldini olish bo'yicha olib boradigan ishlari samaradorligini oshishi.
3. Bilimida bo'shliqlar bor o'quvchilar sonining kamayishi.
4. Voyaga yetmaganlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish.
5. Huquqbuzarlik, nazoratsizlik, giyohvandlik, va boshqa salbiy xulqqa moyilligi bor voyaga yetmagan yoshlar sonining kamayishi.

Albatta, huquqbuzarliklarni oldini olish, dars qoldirish va o'zlashtirmaslik kabi muhim vazifalarni hal etishda maktab psixologi, sinf rahbari va ota-onalarning birgalikdagi harakati katta rol o'ynaydi. Bunday o'zaro harakat natijasi o'smirni hayotda o'z o'rniga ega bo'lishiga, jamiyatga kerakli inson bo'lishida, egri yo'ldan qaytib o'z hayot yo'lini tanlashiga yordam beradi.

Hozirda maktab o'quvchisining psixologga murojlat qilishiga to'sqinlik qiluvchi bir necha omillar bor:

- psixolog faoliyati bilan tanish emasligi;
- maktab psixologi sir saqlashiga ishonmaslik, muammolaridan o'qituvchi va otaonasi xabar topishidan xavotir olish;

- tengqurlari “jinni” deb o‘ylashidan qo‘rquv va hokazo. Muammolardan qiynalgan va psixolog yordamini ololmagan o‘smir yo konstruktiv (bunyodkor) yo‘ldan borishi, yo destruktiv (vayronkor) yo‘lga kirishi mumkin.

Konstruktiv yo‘lni tanlaydigan o‘smirlar o‘zini tahlil qilishga moyil bo‘ladi, kitoblardan, filmlardan yechim izlaydi, fan yoki sportga o‘zini baxshida qiladi. Ammo barcha muammolariga har doim ham ijobiy yechim topolmaydi. Destruktiv yo‘ldagi o‘smir zararli odatlarga beriladi, ichki kurashini tashqariga ko‘chiradi, yaqinlari bilan ziddiyatlarga boradi, ba’zi hollarda suiqasdga qo‘l urishi ham mumkin. Odatda, maktabda o‘tiladigan fanlar bilimni oshirishga qaratilgan bo‘ladi.

XULOSA

Psixologiya fanining joriy etilishi nafaqat o‘smirning psixika haqidagi bilimlarini kengaytirishi, balki o‘z-o‘ziga yordam vositasi bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Maktab psixologining hamma o‘quvchi bilan ishlashga vaqti yetmasligi, asosan, muammosi og‘ir o‘quvchilar bilangina ishlashini hisobga olsak, psixologiya fani o‘tilishi boshqa o‘quvchilarning psixologik bilimlarga bo‘lgan chanqog‘ini qondiradi.

Psixologik xizmatlarning ta’lim tizimiga integratsiyalashuvi ko‘plab afzalliklarga ega ekanligi isbotlangan. Psixologlar tomonidan taqdim etiladigan akademik yordam o‘rganishdagi qiyinchiliklarni aniqlash va hal qilishga yordam beradi, bu esa o‘quv samaradorligini oshirishga va talabalarning faolligini oshirishga olib keladi. Bundan tashqari, psixologik xizmatlar ijtimoiyemotsional ko'nikmalarni rivojlantirishga hissa qo‘shadi, o‘quvchilar o‘rtasida ijobiy munosabatlar, chidamlilik va aqliy farovonlikni rag‘batlantiradi. Psixologik xizmatlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun pedagoglar va psixologlarning hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Birgalikda ishlash orqali ular o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlashlari, moslashtirilgan tadbirlarni ishlab chiqishlari va o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydigan yordam muhitini yaratishlari mumkin. Biroq, cheklangan resurslar, stigma va kasbiy rivojlanish zarurati kabi muammolar maktablarda psixologik xizmatlarni samarali taqdim etishga to‘sqinlik qilishi mumkin. Psixologik xizmat o‘z faoliyatida tibbiy, defektologik va boshqa xizmat turlari bilan, bola tarbiyasida yordam ko‘rsatuvchi jamoatchilik xodimlari bilan yaqin aloqada ish olib boradi.

Barcha mutaxassislar bilan munosabat tenglik asosida va fikrlarning bir-birini o'zaro to'ldirishi asosida quriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. "Asabvaruhiyat" "Zaminnashr" nashriyoti 2018
2. "Tibbiyotpsixologiyasi" Toshkent 2010
3. B.N.Sirliyev, N,Ismoilova, I.M.Xakimova "Stress va agressiya" Toshkent 2014
4. Internet ma'lumotlari